VASTATIETO

Tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä

Alustus eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle 22.4.2016

YTT Mikko Jakonen

Sisällys

- 1. Vastatieto-hankkeen perusperiaatteet ja tavoitteet
- 2. Tulevan raportin alustava sisältö
- 3. Otteita Vastatieto–raportin sisällöstä

1. Vastatieto-hankkeen perusperiaatteet ja tavoitteet

Yleistavoitteet

- ”Vastatieto – Tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä” –hanke avaa nykyaikaiseen tieto- ja informaatioyhteiskuntaan liittyvää asiantuntijuuden monipuolisuuden kysymystä
- Hanke rakentuu kolmesta osa-alueesta, joissa
- (1) tarkastellaan asiantuntijuuden muutosta
- (2) kartoitetaan erilaisia nykyaikaisia asiantuntijuuden muotoja
- (3) luodaan malli, jossa erilaisia asiantuntijuuden muotoja voidaan tuoda käytännöllisesti yhteen tulevaisuutta koskevan poliittisen päätöksenteon tueksi
- Hankkeen lähtöoletuksena on jako neljään erilaiseen asiantuntijuuteen
- a) perinteinen / akateeminen asiantuntijuus
- b) näköalapaikan asiantuntijuus
- c) kokemusasiantuntijuus
- d) näkemysasiantuntijuus
- Hanke toteutetaan kirjallisena tutkimustyönä ja se valmistuu toukokuun 2016 lopussa
- Raportin laajuus 30-40 liuskaa

Vastatieto–mallin rakentaminen

- Hankkeen tavoitteena on luoda malli, jossa erilaiset asiantuntijuuden muodot ja toimintatavat asetetaan (kriittiseen) vuorovaikutusprosessiin tulevaisuuden hahmottamista ja jäsentämistä edesauttavan tiedon ja ymmärryksen tuottamiseen
- Malli perustuu tieteellisesti pätevälle ja perustutkimukseen pohjautuvalle asiantuntijuudelle, mutta yhdistää tähän puhtaasti akateemista asiantuntijuutta monipuolisemman, rohkeamman ja ennen kaikkea tulevaisuuden muutos- ja kehitystrendejä laajemmin hahmottavia asiantuntijuuden muotoja
- Tavoitteena on mahdollistaa erilaisten akateemisen asiantuntijuuden tapojen vuorovaikutusta: teknis-rationaalinen, talous-rationaalinen, humanistinen, yhteiskuntatieteellinen, ekologinen yms. tietomuodot vuoropuhelussa
- Pyrkimyksenä myös tuoda esiin asiantuntijatiedon poliittisuus ja kysyä, miten tietoa nyt käytetään ja kuinka sitä tulisi käyttää poliittisen päätöksenteon tukena
- Mallin tarkoituksena on luoda konkreettinen ja yksinkertainen työkalu, jota voidaan käyttää erilaisten asiantuntijoiden tuomisessa yhteen ja heidän kuulemisessaan

2. Tulevan raportin alustava sisällysluettelo

I ASIANTUNTIJUUDEN MUUTOS

- 1. Johdanto
- 1.2 Antiikin ja keski-ajan asiantuntijuus
- 1.3 Uuden ajan alun ja valistuksen murrokset asiantuntijuudessa
- 1.3.1 Luonnontieteellinen vallankumous
- 1.3.2 Valistus: usko tieteen ja asiantuntijuuden vapauttavaan voimaan
-
- 1.4 Modernin asiantuntijuuden muotoutuminen
- 1.4.1 Teollinen vallankumous
- 1.4.2 1900-luvun kompleksinen yhteiskunta
- 1.4.3 Riippuvuus asiantuntijoista kasvaa
-
- 1.5 Modernin asiantuntijuuden kriisi
- 1.5.1 Usko asiantuntijuuteen horjuu
- 1.5.2 Riskiyhteiskunta
- 1.5.3 Esimerkki: Ympäristökriisi
- 1.5.4 Asiantuntijoiden kritiikki: kuka tietää ja kuka osaa?
- 1.5.5 Esimerkki: Ruuan tuotanto ja ravitsemus

II ASIANTUNTIJUUS 2000-LUVUN HAASTEIDEN EDESSÄ

- 2.1 Johdanto
- 2.3 Antroposeeni ja talouskasvun rajat
- 2.4 Tietotekninen vallankumous
- 2.5 Muuttuva kansalaisyhteiskunta
- 2.6 Asiantuntijat uusmedian maailmassa
- 2.7 2000-luvun asiantuntijuuden muutostrendejä
- 2.8 2000-luvun asiantuntijuuden monet muodot
- 2.9 2000-luvun asiantuntijuus Suomessa

III VASTATIETO – ASIANTUNTIJUUS POLIITTISEN PÄÄTÖKSENTEON TUKENA

- 3.1Johdanto: Kohti monipuolista asiantuntijoiden vuoropuhelua
- 3.2 Perinteinen akateeminen asiantuntijuus
- 3.3 Näköalapaikan asiantuntijuus
- 3.4 Kokemusasiantuntijuus
- 3.5 Näkemysasiantuntijuus
- 3.6 Asiantuntijuus poliittisen päätöksenteon tukena
- 3.7 Vastatieto monipuolisen asiantuntijatiedon tuottamisen menetelmänä
- 3.8 Vastatieto: asiantuntijatiedon kokoamisen ja kuulemisen koreografia

3. Otteita Vastatieto – hankkeen sisällöstä

Miksi tarkastella asiantuntijuuden muutosta

- Muutokset asiantuntijuudessa ovat tyypillisiä yhteiskunnallisissa murroskohdissa - suomalainen yhteiskunta nyt monien suurten muutosten keskellä
- Historian tarkastelu osoittaa, että yhteiskunnat ovat aiemminkin joutuneet pohtimaan perustavalla tavalla tiedon ja asiantuntemuksen muutosta: nähdään se mikä on pysyvää ja mikä muuttuu
- Asiantuntijuuden muutosten historiallisella tarkastelulla voi tuoda esiin asiantuntijuuden eri kerroksia ja ulottuvuuksia, sekä osoittaa mikä juuri tässä päivässä on erityistä ja haasteellista: perspektiiviä nykykontekstille
- Muutoksen tarkastelu tuo esiin asiantuntijuuteen liittyvät sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset ulottuvuudet

Moderni ja 2000-luvun asiantuntijuus vertailussa

Aikakauden loppu

Moderni asiantuntijuus

- Asiantuntijuus ”kutsumuksena”
- Asiantuntijuus mittatilaustyönä / käsityönä
- Yksilöllinen palvelu yksilöltä yksilölle
- Tuottajana pitkän koulutuksen saanut huippuosaaja
- Asiantuntijat portinvartioina
- Reaktiivista: vastaus ongelmaan
- Kallis mutta välttämätön palvelu

2000-luvun asiantuntijuus

- Asiantuntijuus palkkatyönä
- Asiantuntijatyön muuttuminen massatyöksi
- Tuottajana huippuosaaja, mutta myös kone, vertaisverkosto, yhteisö jne.
- Asiantuntijat tulevat haastetuiksi niin toisten asiantuntijoiden kuin maallikoidenkin taholta
- Proaktiivinen: ongelman tunnistaminen ja hoitaminen ennen kuin se vaatii huippuasiantuntijan apua
- Enemmän vähemmällä: asiantuntijuus talouskriisin edessä

Teknologiset muutokset

Moderni asiantuntijuus

- Asiantuntijuus sijaitsi aivoissa, kirjoissa ja mapeissa
- Asiantuntemus vain asiantuntijoilla
- Kalliit ja hankalasti saavutettavat palvelut
- Niukka resurssi vastauksena kysyntään
- Käsityö
- Perinteisenä pysyvä muoto

2000-luvun asiantuntijuus

- Asiantuntijuus sijaitsee aivoissa, aivojen välissä, kirjoissa sekä ennen kaikkea digitaalisissa tietovarastoissa ja koneissa
- Asiantuntemus yhä enemmän "kenen tahansa" saatavilla
- Halpenevat ja helposti saavutettavat palvelut
- Laaja ja monipuolistuva resurssi herättää laajenevaa / hiljaista kysyntää
- Automatisaatio
- Uudet teknologislähtöiset innovaatiot

VASTATIETO: PERUSKÄSITTEET

Perinteinen / akateeminen asiantuntijuus

- Perustana korkea ja yleensä pitkäkestoinen koulutus
- Yhteiskunnallinen asema turvattu, hierarkian huipulla
- Korkeat palkat (ei välttämättä), niukka saatavuus
- Yhteiskunta riippuvainen asiantuntijoista
- Auktoriteetin asema, jota valtavirtainen media tukee
- Suljettu ja säädelty sosiaalisuus
- Ei itsenäinen internetin tai uusmedian käyttäjä
- Toiminnan luonne: ymmärtävä, selittävä, normittava, järjestävä, harkitseva, kriittinen
- Toiminnan nopeus: asiantuntijuuden muodostuminen tapahtuu hitaasti, hitaasti muuttuva, toimintaansa tarkasti pohtiva
- Tyypillisiä tehtäviä: oikeusoppinut, lääkäri, tutkija

Kokemusasiantuntijuus

- Perustana mahdollisesti (pitkä)koulutus, mutta asiantuntijuus muodostuu ennen kaikkea tekemisessä ja kokemisessa, joten koulutus ei ensisijainen vaatimus
- Yhteiskunnallinen asema epäselvä
- Ei itsestään selvää auktoriteettia, asema ansaittava teoilla ja haastamalla ja / tai toimimalla yhdessä niin asiantuntijoiden kuin valtavirtaisen median kanssa
- Avoin ja jatkuvasti uudelleen rakentuva sosiaalisuus
- Internet ja uusmedia tehnyt mahdolliseksi aivan uudenlaisen näkyvyyden
- Toiminnan luonne: ymmärtävä, selittävä, hiljaista ja vaiettua tietoa tunnistava, tunnustava ja voimistava
- Toiminnan nopeus: asiantuntijuus muodostuu pitkäaikaisessa prosessissa, valmiina toimijana mahdollisesti nopea
- Tyypillisiä toimijoita: paikallisyhdistykset, potilasjärjestöt, ympäristöliikkeet, urheilijat, yrittäjät, journalistit

Näkemysasiantuntijuus

- Perustana todennäköisesti korkea koulutus
- Taloudellinen ja sosiaalinen asema tavalla tai toisella turvattu joko yksityisen, julkisen tai kolmannen sektorin toiminnassa – näin ei välttämättä tosin yhteiskunnallisissa liikkeissä
- Jatkuvasti voimistuva asema internetissä ja uusmediassa
- Toiminnan luonne: uudistava ja intressipohjainen
- Toiminnan nopeus: erittäin hidas tai erittäin nopea tilanteesta riippuen
- Tyypillisiä toimijoita: yhteiskunnalliset liikkeet, (start up) yritykset, AY-liike, kolmannen ja neljännen sektorin toimijat, yhdistykset, poliittiset toimijat, kansainvälisten organisaatioiden toimijat, ohjaajat, käsikirjoittajat, taiteilijat

Näköalapaikan asiantuntijuus

- Perustana yleensä korkea koulutus, mutta myös pitkä käytännön kokemus
- Taloudellinen ja sosiaalinen asema mahdollisesti erittäinkin korkea, toisaalta myös mahdollisesti hyvinkin vaatimaton (esimerkiksi työttömien järjestössä)
- Näköalapaikan asiantuntijuus yhä arvostetumpaa niin mediassa, päätöksenteossa kuin korkeakouluissa (vrt. professor in practice)
- Toiminnan luonne: tarkkaileva, seuraava, osallistuva
- Toiminnan nopeus: jatkuvasti läsnä ja vaikuttava, näköalapaikan vuoksi mahdollisesti hyvinkin nopea
- Tyypillisiä toimijoita: erikoisalojen toimittajat, tutkivat journalistit, ulkomaankirjeenvaihtajat, kolmannen ja neljännen sektorin toimijat, (start up) yrittäjät, kansalaisjärjestöjen toimijat, ohjaajat, käsikirjoittajat, kirjailijat, taiteilijat, urheiluseurat- ja organisaatiot

Modernin asiantuntijuuden hierarkiat ja näkyvyys

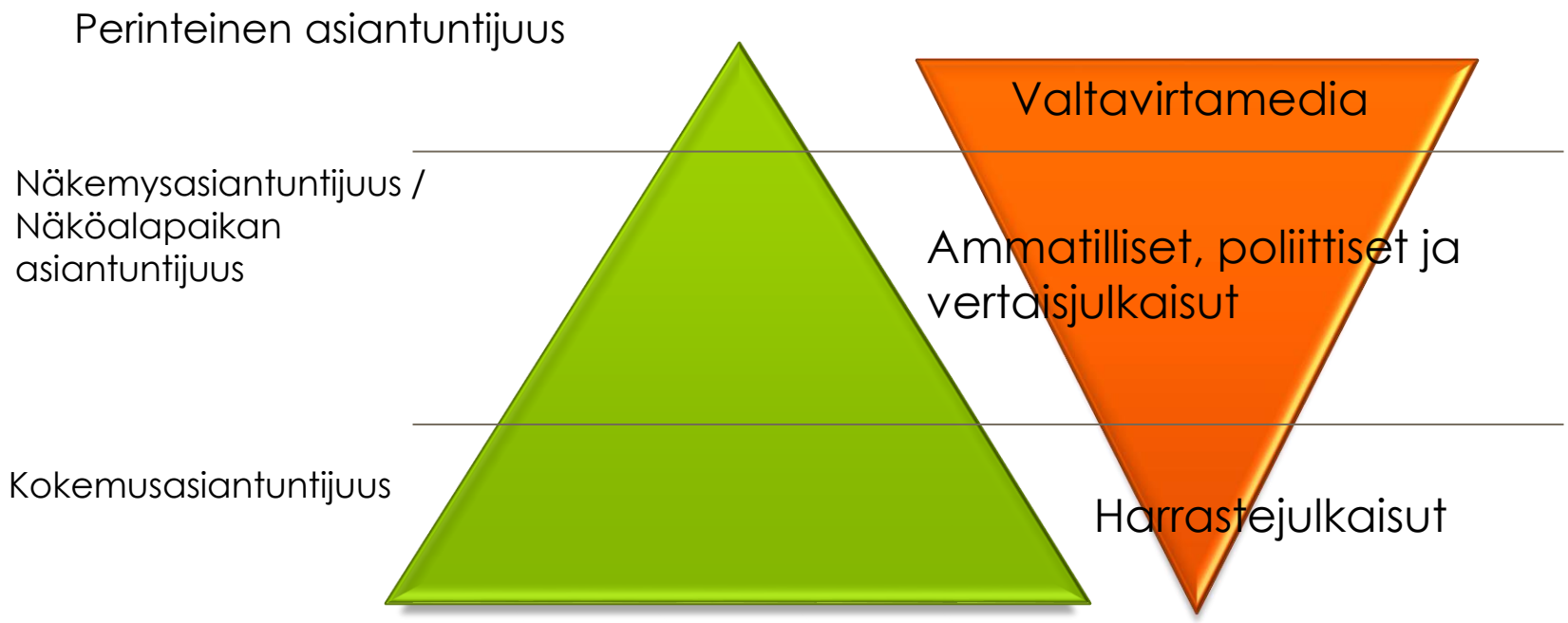

Vastatieto: asiantuntijuuden tuotanto ja sen erilaiset lähteet

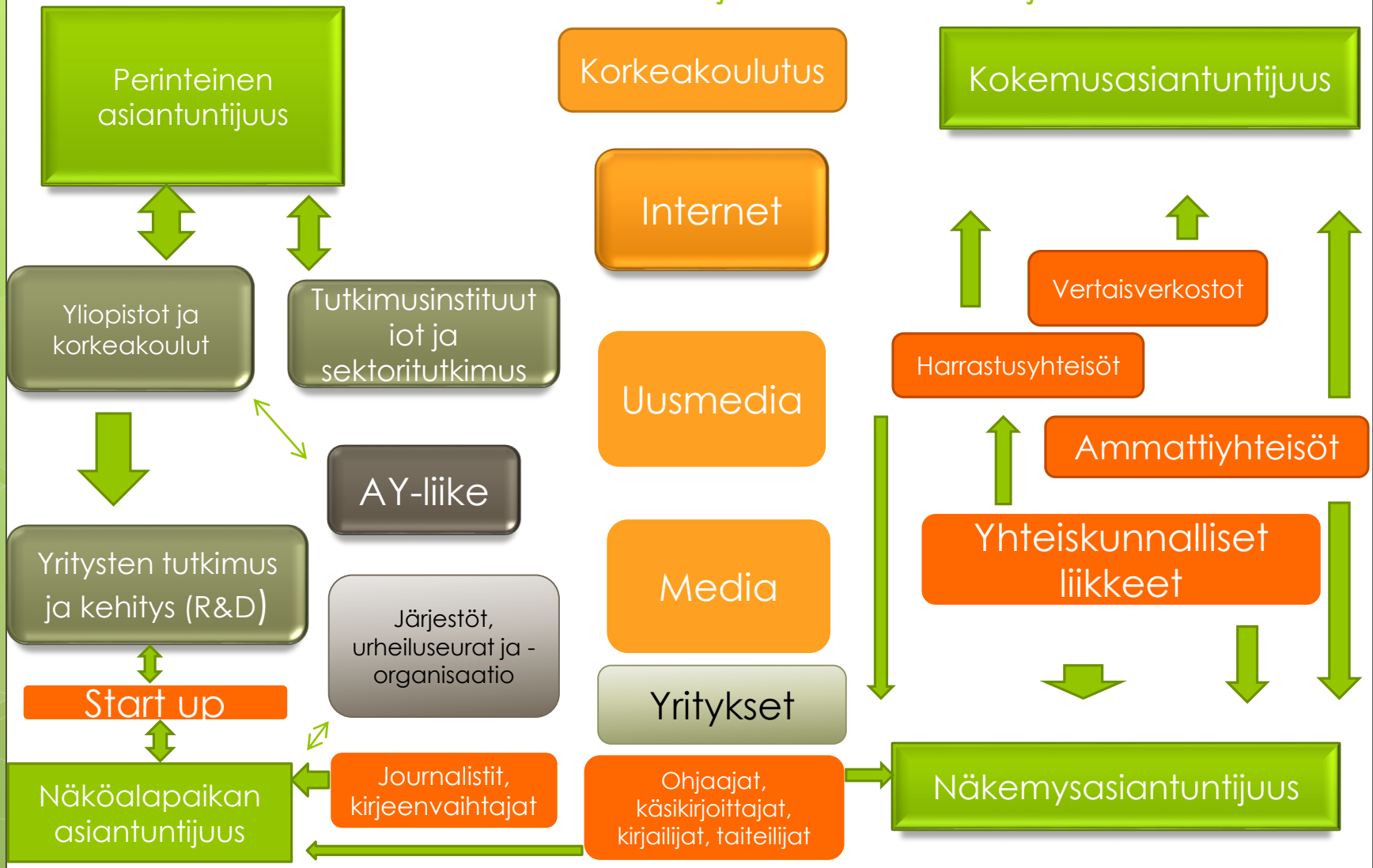

Vastatieto: asiantuntijuuden keskusteleva rakenne

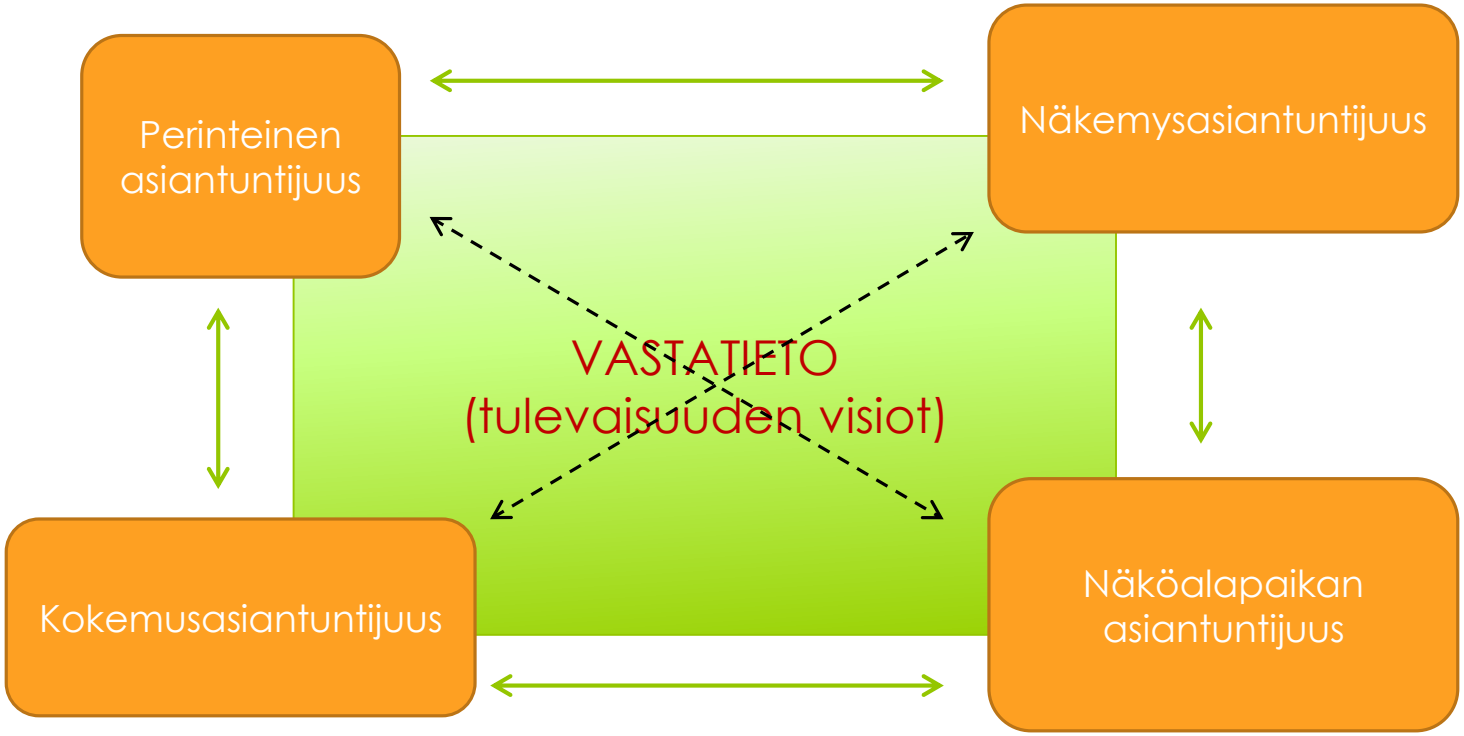

- KIITOS!
- Kommentit ja kysymykset osoitteeseen:
- mikko.p.jakonen [at] jyu.fi